

FALSAFA

TARBIYA JARAYONIDA IJTIMOIIY FALSAFIY QARASHLARDAN FOYDALANISH METODIKASI

Go‘zal ERGASHEVA¹

¹ISFT instituti dotsenti

KALIT SO‘ZLAR

Ijtimoiy-falsafiy qarashlar, tarbiya jarayoni, pedagogik metodika, tarbiyaviy faoliyat, falsafiy tamoyillar, ijtimoiy muammolar, qadriyatlar, nazariya va amaliyot integratsiyasi.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА

Социально-философские взгляды, учебный процесс, педагогическая методология, воспитательная деятельность, философские принципы, социальные проблемы, ценности, интеграция теории и практики.

KEY WORDS

Socio-philosophical views, educational process, pedagogical methodology, educational activity, philosophical principles, social problems, values, integration of theory and practice.

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada tarbiya jarayonida ijtimoiy-falsafiy qarashlardan foydalanish metodikasi tahlil qilingan. Ijtimoiy-falsafiy yondashuv asosida tarbiyaviy jarayonlarni samarali tashkil etish, shuningdek, tarbiyaviy faoliyatda ijtimoiy muammolarni hal qilishda falsafiy tamoyillarning ahamiyati ko‘rsatib o‘tilgan. Muallif tarbiya jarayonida zamonaviy ijtimoiy-falsafiy bilimlar va qadriyatlarni qo‘llashning nazariy va amaliy jihatlarini tadqiq qilgan. Shu bilan birga, pedagogik jarayonni yanada takomillashtirish uchun ijtimoiy-falsafiy qarashlardan foydalanish mexanizmlari ishlab chiqilgan.

АННОТАЦИЯ

В данной статье анализируется методология использования социально-философских взглядов в процессе образования. Показана эффективная организация образовательного процесса на основе социально-философского подхода, а также значение философских принципов в решении социальных проблем в образовательной деятельности. Автор исследует теоретические и практические аспекты применения современных социально-философских знаний и ценностей в образовательном процессе. Также разработаны механизмы использования социально-философских взглядов для дальнейшего совершенствования педагогического процесса.

ABSTRACT

This article analyzes the methodology of using socio-philosophical views in the process of education. Effective organization of educational processes based on the social-philosophical approach, as well as the importance of philosophical principles in solving social problems in educational activities are shown. The author researched the theoretical and practical aspects of the application of modern socio-philosophical knowledge and values in the educational process. At the same time, mechanisms for using socio-philosophical views have been developed to further improve the pedagogical process.

Kirish. Tarbiya jarayoni inson shaxsini shakllantirish va ijtimoiy hayotga tayyorlashning muhim vositasi sifatida jamiyat

taraqqiyotida alohida o‘rin tutadi. Har bir davrda tarbiya jarayonini tashkil etishda ijtimoiy-falsafiy qarashlar muhim ahamiyat

www.isft.uz

“ISFT” ILMYIY-USLUBIY JURNAL
“ISFT” НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ
“ISFT” SCIENTIFIC-METHODOLOGICAL JOURNAL

ISSN: 3030-329X

2024/4-son

www.jurnal.isft-ilm.uz

kasb etgan. Tarbiya jamiyat ehtiyojlariga javob beradigan shaxslarni shakllantirishning dolzarb jarayoni hisoblanadi. Shu nuqtayi nazardan, tarbiya jarayoniga falsafiy yondashuv kiritish nafaqat pedagogik samaradorlikni oshiradi, balki tarbiya jarayonini chuqur ijtimoiy maqsadlar bilan uyg'unlashtirishga xizmat qiladi.

Zamonaviy ta'lim jarayonida tarbiya usullarini takomillashtirishda ijtimoiy muammolarni tahlil qilish, shaxsni ijtimoiy jihatdan yetuk va mas'uliyatli qilib tarbiyalash masalalari tobora dolzarb bo'lib bormoqda. Shu bilan birga, tarbiya jarayonida ijtimoiy-falsafiy tamoyillarni qo'llash orqali o'quvchi-yoshlarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, ularni milliy va umumbashariy qadriyatlar ruhida shakllantirish imkoniyatlari kengayadi. Ushbu maqola tarbiya jarayonida ijtimoiy-falsafiy qarashlardan foydalanish metodikasini o'rganishga bag'ishlangan bo'lib, uning nazariy asoslari va amaliy yondashuvlari haqida batafsil ma'lumot beradi.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili.

Tarbiya jarayonida ijtimoiy-falsafiy qarashlardan foydalanish bo'yicha ilmiy-adabiy manbalarni tahlil qilish ushbu masalaning nazariy va amaliy asoslarini o'rganishga imkon beradi. Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, ushbu yo'nalishda turli davr va maktablarning falsafiy qarashlari hamda pedagogik tadqiqotlari muhim ahamiyatga ega.

Aristotel [2; 74], Platon, Konfutsiy [5; 129] kabi faylasuflar tarbiya va inson shakllanishi masalalarida ijtimoiy muhitning ahamiyatini qayd etgan. Ularning asarlarida tarbiya jarayonini ijtimoiy axloqiy me'yorlar asosida tashkil qilish tamoyillari yoritilgan. Ayniqsa,

Konfutsiyning axloqiy tarbiya haqidagi g'oyalari bugungi tarbiya jarayonida o'z dolzarbligini saqlab qolmoqda.

Yan Amos Komenskiy [6; 98], Jon Lokk, J.J. Russo kabi mutafakkirlar tarbiyada shaxs erkinligi va ijtimoiy javobgarlikni uyg'unlashtirish masalalariga e'tibor qaratgan. Ayniqsa, J.J. Russo [3; 263] tarbiya jarayonida tabiat va jamiyat bilan uyg'unlikka erishish g'oyalarini ilgari surgan. Ushbu qarashlar zamonaviy tarbiya usullarini shakllantirishda muhim manba bo'lib xizmat qiladi.

XX asrning ikkinchi yarmida Paulo Freire [4; 19], Ivan Illich kabi tadqiqotchilar tomonidan ijtimoiy-falsafiy qarashlar ta'lim va tarbiya jarayonida keng tadbiiq etila boshlandi. Paulo Freire o'zining "Bosim ostidagi pedagogika" asarida shaxsni ijtimoiy muhitni o'zgartirishga qodir faol subyekt sifatida tarbiyalash zarurligini ta'kidlagan.

Al-Farobiy [1], Beruniy, Yusuf Xos Hojib [7], Ahmad Yassaviy kabi buyuk allomalar tarbiyaning ma'naviy va ijtimoiy asoslarini yoritgan. Ularning asarlarida insonni komil shaxs sifatida tarbiyalashda jamiyatning roli va ahamiyati chuqur talqin etilgan. Ayniqsa, Al-Farobiyning axloqiy fazilatlarini shakllantirish borasidagi g'oyalari tarbiyaviy jarayonni boyitishda muhimdir.

Zamonaviy adabiyotlarda tarbiya jarayonini ijtimoiy muammolar bilan bog'lash masalalari keng yoritilgan. Jumladan, ijtimoiy pedagogika, gender yondashuv, ekologik tarbiya kabi yo'nalishlarda olib borilayotgan tadqiqotlar tarbiya jarayonining ko'lami va samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda.

Ushbu tahlil shuni ko'rsatadiki, tarbiya jarayonida ijtimoiy-falsafiy qarashlardan foydalanish nafaqat shaxs rivojlanishiga, balki

www.isft.uz

“ISFT” ILMIY-USLUBIY JURNAL
“ISFT” НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ
“ISFT” SCIENTIFIC-METHODOLOGICAL JOURNAL

ISSN: 3030-329X

2024/4-son

www.jurnal.isft-ilm.uz

jamiyat taraqqiyotiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ilmiy manbalar asosida ishlab chiqilgan pedagogik metodikalar tarbiya jarayonini yanada samarali tashkil etish imkonini beradi.

Tadqiqot metodologiyasi. Tarbiya jarayonida ijtimoiy-falsafiy qarashlardan samarali foydalanish metodikasi quyidagi bosqichlardan iborat:

Tarbiyaviy jarayonni ijtimoiy-falsafiy tamoyillar asosida tashkil qilish uchun, avvalo, ushbu tamoyillarni belgilash zarur. Bunda insoniyatning tarixiy-falsafiy tajribasi, milliy qadriyatlar va zamonaviy ijtimoiy masalalar hisobga olinadi. O'quvchilarni tanqidiy fikrlash, ijtimoiy mas'uliyat va individual erkinlik tamoyillari bilan tanishtirish bu bosqichning asosiy vazifasidir.

Tarbiya mazmuni milliy va umumbashariy qadriyatlarni uyg'unlashtirishga qaratiladi. Ushbu bosqichda tarbiyaviy materiallar ijtimoiy muammolarni aks ettiradigan mavzularni qamrab olishi lozim. Masalan, adolat, tenglik, inson huquqlari, ekologik mas'uliyat kabi mavzularni o'quv dasturlariga integratsiya qilish muhim.

Tarbiya jarayonida ijtimoiy-falsafiy qarashlarni singdirish uchun interaktiv usullar qo'llanadi. Munozaralar, rolli o'yinlar, ijtimoiy loyihalar va masalalarni tahlil qilish bo'yicha mashg'ulotlar tashkil etiladi. Bu usullar yosh avlodni ijtimoiy masalalarni o'z nuqtani nazaridan baholash va yechim topishga undaydi.

O'quvchilar ijtimoiy loyihalarda qatnashish orqali o'zlari o'rgangan falsafiy va ijtimoiy tamoyillarni amalda sinab ko'rish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Masalan, ekologik aksiyalar, ijtimoiy adolatni targ'ib

qilishga qaratilgan tadbirlar yoki xayriya faoliyati shular jumlasidandir.

Tarbiya jarayonining samaradorligini baholash uchun maxsus mezonlar ishlab chiqiladi. O'quvchilar o'rtasida ijtimoiy mas'uliyat, tanqidiy fikrlash darajasi va jamoatchilik faoliyatidagi ishtiroki baholanadi. Shu bilan birga, o'qituvchilarning jarayonda innovatsion yondashuvlarni qanday qo'llagani ham tahlil qilinadi.

Tarbiya jarayonida qo'llangan usullar va yondashuvlar asosida ilg'or tajribalarni umumlashtirish va pedagoglar uchun uslubiy tavsiyalar ishlab chiqish muhimdir. Bu kelgusida ijtimoiy-falsafiy qarashlardan foydalanish samaradorligini yanada oshirishga xizmat qiladi.

Ushbu metodika tarbiya jarayonini ijtimoiy-falsafiy qarashlar asosida takomillashtirish uchun nazariy va amaliy jihatdan kompleks yondashuvni taklif qiladi.

Natijalar. Tarbiya jarayonida ijtimoiy-falsafiy qarashlardan foydalanish jamiyatning ma'naviy va intellektual salohiyatini oshirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Tahlillar va tajribalar shuni ko'rsatadiki, tarbiya jarayonida ijtimoiy-falsafiy yondashuvni qo'llash o'quvchilarni nafaqat nazariy bilimlar bilan boyitadi, balki ularni amaliy faoliyatga tayyorlashda ham samarali bo'ladi.

Birinchidan, ijtimoiy-falsafiy tamoyillarning tarbiya jarayoniga integratsiyasi yosh avlodda tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi. Munozaralar, ijtimoiy masalalar tahlili va falsafiy muammolarni o'rganish orqali o'quvchilar o'z qarashlarini shakllantirish va asoslash ko'nikmalarini

www.isft.uz

“ISFT” ILMIY-USLUBIY JURNAL
“ISFT” НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ
“ISFT” SCIENTIFIC-METHODOLOGICAL JOURNAL

ISSN: 3030-329X

2024/4-son

www.jurnal.isft-ilm.uz

egallaydi. Bu, o‘z navbatida, ularning shaxs sifatida yetuklikka erishishini ta‘minlaydi.

Ikkinchidan, tarbiya jarayonida ijtimoiy-falsafiy qarashlardan foydalanish ijtimoiy adolat, mas‘uliyat va jamiyatga foydali bo‘lish kabi tushunchalarni shakllantirish imkonini beradi. Bu qarashlar asosida o‘quvchilar jamiyatning axloqiy qadriyatlari va me‘yorlariga muvofiq ravishda harakat qilishni o‘rganadi. Masalan, ekologik muammolarni hal qilish yoki inson huquqlarini himoya qilish bo‘yicha loyihalarda qatnashish shunday tamoyillarning amaliy ifodasidir.

Uchinchidan, ijtimoiy-falsafiy yondashuvning tarbiyaviy jarayonga qo‘shilishi milliy va umumbashariy qadriyatlarni uyg‘unlashtirishga xizmat qiladi. Bu orqali o‘quvchilar nafaqat o‘z milliy merosini chuqur anglaydi, balki boshqa madaniyatlarni ham hurmat qilishni o‘rganadi. Natijada, ularning global miqyosda ijtimoiy masalalarga yondashuvlari yanada kengayadi.

Shuningdek, muhokama jarayonida aniqlanganki, tarbiya jarayonini takomillashtirishda pedagoglarning roli juda muhim. Ularning ijtimoiy-falsafiy bilimlari va metodik tayyorgarligi jarayonning samaradorligini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Shu sababli, pedagoglarni zamonaviy ijtimoiy-falsafiy qarashlar bilan tanishtirish va ularga maxsus malaka oshirish dasturlarini taklif qilish zarur.

Yakuniy xulosa shuki, ijtimoiy-falsafiy qarashlardan foydalanish tarbiya jarayonini yanada boyitadi va yosh avlodni har tomonlama yetuk, ma‘naviy barkamol shaxs sifatida shakllantirishda muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi. Bu esa jamiyatning uzluksiz

rivojlanishi uchun zarur bo‘lgan ijtimoiy-ma‘naviy zaminni mustahkamlashga yordam beradi.

Xulosa. Tarbiya jarayonida ijtimoiy-falsafiy qarashlardan foydalanish shaxsning har tomonlama rivojlanishida va jamiyatning ijtimoiy-ma‘naviy asoslarini mustahkamlashda muhim omil hisoblanadi. Mazkur maqolada olib borilgan tahlillar va tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, ijtimoiy-falsafiy tamoyillarni pedagogik faoliyatga integratsiya qilish orqali tarbiya jarayonini yangi bosqichga olib chiqish mumkin. Asosiy xulosalar quyidagilardan iborat: ular yosh avlodda tanqidiy fikrlash, ijtimoiy mas‘uliyat va milliy hamda umumbashariy qadriyatlarga hurmat tuyg‘ularini shakllantirishda asosiy rol o‘ynaydi.

Ijtimoiy-falsafiy bilimlarga ega bo‘lgan pedagoglar tarbiya jarayonini yanada samarali tashkil etishi mumkin. Shu sababli, ularning kasbiy tayyorgarligini oshirish muhimdir. Tarbiya jarayoniga ijtimoiy-falsafiy qarashlarni tatbiq qilish nafaqat o‘quvchilarning, balki jamiyatning axloqiy va ijtimoiy rivojlanishiga ham bevosita ta‘sir qiladi.

Shunday qilib, ijtimoiy-falsafiy qarashlardan foydalanish tarbiya jarayonining nazariy va amaliy jihatlarini boyitish imkonini beradi. Bu jarayon shaxsni nafaqat bilimli va tarbiyali, balki jamiyatning mas‘uliyatli a‘zosi sifatida shakllantirishga xizmat qiladi. Mazkur yo‘nalishda tadqiqotlar va tajribalar davom ettirilishi tarbiyaviy jarayonning dolzarb masalalariga samarali yechim topish imkonini beradi.

www.isft.uz

“ISFT” ILMİY-USLUBIY JURNAL
“ISFT” НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ
“ISFT” SCIENTIFIC-METHODOLOGICAL JOURNAL

ISSN: 3030-329X

2024/4-son

www.jurnal.isft-ilm.uz

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Al-Farobiy. Fozil odamlar shahri. – Toshkent: Fan, 1993.
2. Aristotel. Politika. Toshkent: Fan nashriyoti, 1985.
3. Illich I. Deschooling Society. – London: Calder and Boyars, 1971.
4. Freire P. Pedagogy of the Oppressed. – Nyu-York: Continuum Publishing, 1970.

5. Konfutsiy. Lun`yu: Qoidalar kitobi. Toshkent: Ma`naviyat, 1999.
6. Коменский Я. Великая педагогика. – Москва: Просвещение, 1982.
7. Юсуф Хос Ҳожиб. Қутадғу билиг. – Тошкент: Фафур Фулом, 1990.
8. Russo J.J. Emil yoki tarbiya haqida. – Toshkent: O‘qituvchi, 1996.